

UNA PERSPECTIVA PROCESSUAL I COMUNICATIVA EN LA PLANIFICACIÓ SOCIOEDUCATIVA

Carles Monclús

Professor d'Intervenció Sociocomunitària a l'IES Jordi de Sant Jordi de València i professor associat del Departament de Didàctica i Organització Escolar de la **Universitat de València**

RESUM

L'article reflexiona sobre els models de planificació a l'àmbit sociocultural i socioeducatiu. Es relacionen aquests amb el paradigma educatiu que tenen com a referència. Es qüestionen els models centrats en l'objectivació dels resultats pròpia del paradigma positivista o tecnològic. A continuació planteja la necessitat d'establir esquemes de planificació que donen més pes al procés que als productes. Finalment es fa una proposta oberta d'esquema de planificació de projecte i un d'elaboració de la memòria.

PARAULES CLAU:

Planificació, projecte, memòria, objectius, disseny, programació sociocultural,

RESUMEN

El artículo reflexiona sobre los modelos de planificación en el ámbito sociocultural y socioeducativo. Se relacionan éstos con el paradigma educativo que tienen como referencia. Se cuestionan los modelos centrados en la objetivación de los resultados propia del paradigma positivista o tecnológico. A continuación plantea la necesidad de establecer esquemas de planificación que den más peso al proceso que a los productos. Finalmente se hace una propuesta abierta de esquema de planificación de proyecto y uno de elaboración de la memoria.

PALABRAS CLAVE:

Planificación, proyecto, memoria, diseño, programación sociocultural, objetivos

*“No caminem per arribar a la terra promesa,
caminem perquè caminar és, en si mateix, revolucionari.”*

SUBCOMANDANT MARCO

Plantejar-me escriure un article sobre models de planificació és atrevit; s’han escrit moltíssims manuals, i sembla que pràcticament no hi haja res de nou a aportar. De fet apareixen en el nostre entorn noves o velles propostes com “l’enfocament del marc lògic” (un plantejament nascut als anys 60, utilitzat fonamentalment en Projectes de Cooperació Internacional, però que ara se està impulsant de nou des d’algunes instàncies acadèmiques) que des del nostre punt de vista no modifiquen substancialment la perspectiva.

És una qüestió que em preocupa des de fa quasi vint anys i que veig cada vegada més necessària. Si a l’àmbit de la pedagogia fa ja més de 30 anys que es posaren en qüestió els models de planificació que tenien com a base psicològica el conductisme i que donaren lloc a l’anomenada pedagogia tecnològica, a l’àmbit social, socioeducatiu i sociocultural aquest model s’importà, continua vigent i sembla que ningú s’atreveix ni a qüestionar, ni a analitzar el supòsits i plantejaments que té darrere.

En educació i en planificació educativa des de fa anys vivim en un debat entre donar més rellevància als resultats objectivables o als processos. Són dos pols que representen dues concepcions sobre què entenem per educació i que influeixen en com ens plantegem la planificació. I aquest debat també és imprescindible traslladar-lo a l’acció social i socioeducativa.

Diferents paradigmes educatius, diferents marcs conceptuals per a la planificació

Darrere de qualsevol proposta de planificació hi ha necessàriament una manera de concebre l’acció educativa, el paper dels educadors i les educadores. La planificació mai és neutra.

Aquestes maneres de concebre l’acció educativa les podem intentar agrupar. Una manera de fer-ho és a través dels paradigmes de les ciències socials. Els paradigmes són un conjunt de creences,

valors i tècniques associades a un determinat camp d'estudi. Aquests paradigmes foren analitzats a l'àmbit educatiu per Carr, W. i Kemmis, S. ¹(1986).

Els paradigmes impliquen maneres de pensar prèvies, punts de partida, pautes per a conèixer i actuar que serveixen com marc de referència u orientació, i des dels que es mantenen determinats supòsits teòrics o metodològics.

En les ciències socials s'ha parlat de fonamentalment tres paradigmes: el positivista, l'interpretatiu i el crític. Podem dir que la majoria del que s'ha escrit en planificació sociocultural parteix del paradigma positivista. Els paradigmes interpretatius i crítics han reflexionat sobre altres aspectes de l'acció però han mostrat pocs esquemes de planificació.

El paradigma positivista

El paradigma positivista o tecnològic de la pedagogia, entén l'acció educativa com una acció fonamentalment tècnica i exempta de valors. Entén que les accions educatives han de ser fonamentalment eficients. Es tracta d'aconseguir uns resultats concrets amb la major eficàcia i eficiència, és a dir amb el menor temps i costos possibles. El debat sobre els valors no correspon als educadors que són fonamentalment tècnics que ensenyen o eduquen en allò que ha estat prèviament prescrit per la societat (o millor, per qui té poder de decisió a la societat) a partir de les necessitats detectades.

Traslladat a l'àmbit social o socioeducatiu es tracta de respondre a unes necessitats objectives detectades a través d'una "Anàlisi de la realitat" o d'un "Diagnòstic Social". I, a partir d'aquesta anàlisi elaborar el projecte més eficaç i eficient que resolga aquestes necessitats detectades. Això sembla lògic i de "sentit comú", però ací comença des del nostre vista la primera objecció. Des del paradigma positivista es creu en la possibilitat d'accedir a la realitat de manera objectiva, si no s'hi accedeix és perquè no s'ha fet de manera adequada o no s'han utilitzat les ferramentes pertinents. Aquesta possibilitat d'accedir de manera objectiva a la realitat social nosaltres la qüestionem. Qualsevol acostament a aquesta realitat pensem que està contaminat per qui fa eixe acostament i la perspectiva ideològica de què parteix.

¹Wilfred Carr, Stephen Kemmis (1986); Teoría crítica de la enseñanza. La investigación-acción en la formación del profesorado. Martínez Roca, Barcelona.

La majoria de propostes de planificació publicades en el àmbit socioeducatiu responen a aquest model: cal analitzar objectivament les necessitats, cal establir uns resultats desitjables i concrets i cal dissenyar la metodologia més adequada per a aconseguir eixos resultats de la manera més eficient, i l'avaluació, finalment, es limitarà a comprovar si s'han aconseguit els resultats previstos.

Aquest plantejament té en origen com a paradigma psicològic, el conductisme, una teoria psicològica que obvia els processos cognitius perquè considera que no podien ser analitzats científicament. Pensa que cal centrar-se en els resultats observables, i els resultats observables són fonamentalment els canvis de conducta. L'aprenentatge consisteix en un canvi en la conducta observada, per tant cal determinar amb exactitud quina és la conducta pretesa.

Quin és el problema d'aquest plantejament? No tots els aprenentatges són fàcilment objectivables. De fet, els més valuosos solen tenir una complexitat gran que fa que difícilment es puguin objectivar. Aconseguir que un grup de joves tinga "un esperit crític", per exemple, és difícil d'concretar en uns indicadors, ... Això genera una certa distorsió ja que passem a marcar com a objectius i donar importància a aquells que són observables, perquè són més susceptibles de ser programats i concretats, front a aquells que tenen més valor educatiu.

En principi el model tecnològic de planificació sembla molt lògic i científic, però no és l'única manera d'abordar-la, ni des del nostre punt de vista la que atén i comunica els aspectes més rellevants d'una planificació.

Els plantejaments interpretatius i crítics

En ciències socials podem parlar des de fa temps de dos paradigmes més: l'interpretatiu i el crític que qüestionen el model positivista, però que s'han traslladat poc als models de planificació social.

El plantejament interpretatiu posa en dubte la possibilitat d'acostar-nos a la realitat social d'una manera objectiva. Ens podem acostar a la realitat a través de les percepcions dels diferents subjectes que hi actuen però difícilment podrem tenir la pretensió d'objectivitat.

Cada realitat, cada experiència i la vivència de eixa realitat i d'eixa experiència és subjectiva i única per a cadascun dels agents i actors que hi participen. Cada experiència educativa és única i singular. I a més, eixa experiència és tan complexa que és impossible predir els resultats de manera prèvia. Inclús quan s'ha obtingut el mateix resultat aparent en diferents subjectes això no garanteix que el resultat siga equivalent ja que l'experiència subjectiva de cadascun d'ells o elles serà diferent.

Des d'aquesta perspectiva la concreció dels resultats esperats és irrellevant. En tot cas caldrà posar atenció als processos ja que en ells es concentren les experiències educatives valuoses per als diferents subjectes. I també caldrà fer explícits els plantejaments ètics i educatius que guien el procés, el punt de partida a partir del qual actuem. En la mesura que els fem explícits podran ser sotmesos a discussió i a crítica.

La perspectiva crítica afegeix que qualsevol acció educativa és una activitat política i compromesa i que les diferents perspectives i percepcions que tenen els subjectes respecte a la realitat depenen de la seua posició política i social. En una societat desigual no hi ha lloc per a la neutralitat.

Tant la perspectiva interpretativa com la crítica posem l'èmfasi en els processos més que en els productes. Uns processos que des de la perspectiva crítica hauran de possibilitar la comprensió i transformació del món per part dels subjectes. L'objectiu de qualsevol acció educativa és l'apoderament dels subjectes que hi participen.

Aquesta importància donada als processos coincideix amb les teories cognitives de l'aprenentatge que han qüestionat al conductisme com a paradigma en teories de l'aprenentatge.

Des del meu punt de vista és necessari un model de planificació, però hem de fugir ja d'una vegada dels models que partint del paradigma tecnològic centren la lògica i estructura de la programació en la delimitació i concreció dels resultats observables. Es tracta d'avançar cap a models oberts que tinguen en compte fonamentalment els processos, que donen importància als detalls de l'acció que anem a fer. Allò que cal explicar és l'acció que anem a fer, com la anem a portar endavant i els principis ètics i polítics que ens guien.

Els quatre moments de la planificació

A la planificació socioeducativa podem distingir quatre moments, que són anomenats de diferent manera en funció del model i la perspectiva que tenim darrere.

- Un primer moment inicial que a nosaltres ens agrada anomenar **Anàlisi del Context**. Aquest moment inicial és anomenat també com Anàlisi de la Realitat, Avaluació Inicial, o Diagnòstic Social. A nosaltres ens agrada més la denominació Anàlisi del Context perquè suggereix analitzar el context en què es desenvoluparà l'acció, incloent les percepcions dels diferents subjectes implicats, i sense pretensió d'objectivitat. No ens agraden les denominacions d'anàlisi de la realitat o diagnòstic social perquè mostren una pretensió d'objectivitat i científicitat positivista que no compartim ni creiem possible.

És important fer aquesta anàlisi del context perquè sense ella la planificació i l'acció educatives estan condemnades al fracàs. Per a poder fer una acció educativa cal conèixer que s'ha fet abans, quines són les vivències i percepcions dels subjectes que hi participaran.

- Un segon moment previ a l'acció que anomenem **Planificació** o Programació. En principi són paraules aparentment sinònimes. Hi ha qui les diferencia per assenyalar la dimensió de l'acció, la planificació faria referència a accions que englobarien diferents accions que caldria programar. Però hi ha un altre matis de significació que nosaltres fa que ens decanem més per la paraula planificació. La paraula planificació remet a una idea menys seqüenciada d'allò que anem a fer, un plantejament més obert. Programació ens porta al cap la idea de tenir en compte tots els detalls prèviament, i amb una seqüència precisa, sense deixar espai al desenvolupament del propi procés. Per tant ens agrada més parlar de planificació.

El projecte és el document que correspon a aquest moment. I sobre el que desenvoluparem a continuació un possible esquema d'elaboració.

- Un tercer moment que podem anomenar **Acció**, Implementació, Intervenció o Execució on es posen en marxa les accions. Front al concepte d'intervenció ens agrada més acció. La paraula acció ens situa dins del procés i no en una posició externa, i entén el context social com una realitat viva, i amb dinàmica pròpia. Quan, en canvi utilitzem el concepte intervenció ens remetem, des del nostre punt de vista, a una posició externa i a una concepció de la realitat social com a quelcom estàtic. Intervenció ens recorda a les intervencions quirúrgiques on el pacient

Una perspectiva processual i comunicativa en la planificació socioeducativa

Copyleft: Carles Monclús

(en aquest cas la comunitat, les persones destinatàries) està adormit i immòbil esperant la nostra actuació.

- Per últim, el moment de l'**Avaluació**. Aquest moment no és necessàriament final ja que actuarà sobre els altres moments. I serà sempre el punt de partida inicial d'una nova acció educativa. Des de fa anys molt s'ha escrit sobre aquesta fase. Molts autors i autores han qüestionat els models positivistes que se centraven només en la comprovació de l'acompliment dels objectius i s'ha escrit molt sobre la necessitat d'un plantejament més integral i complex que aborde l'avaluació atenent les diferents mirades i percepcions que hi tenen els i les que hi participen.

El document que arreplega l'avaluació és la memòria, sobre la que també suggerirem un esquema per tal de desenvolupar-la.

El concepte de projecte

Moltes definicions hi ha de projecte. A mode d'exemple n'hem seleccionat algunes. En cadascuna es ressalten alguns aspectes, però totes fan constar que el projecte ha de respondre sempre a uns objectius que s'han d'aconseguir a través d'ell. És a dir, responen al model que prima el producte a aconseguir sobre els processos. En definitiva, des del nostre punt de vista responen a un plantejament tecnològic de la planificació.

“L'acció d'organitzar i estructurar en un període de temps determinat i en una àrea, sector o àmbit definit, un conjunt d'actuacions i activitats mitjançant unes tècniques i mètodes coneguts, tot utilitzant una sèrie de recursos específics, tant humans com financers, tècnics i materials per tal d'aconseguir uns **objectius concrets**.” MILLE, J.M. *Manual bàsic per a l'elaboració de projectes*. Útils Pràctics. Ajuntament de Barcelona

“ El projecte és un pla de treball amb caràcter de proposta que concreta els elements necessaris per aconseguir uns **objectius desitjables**” PÉREZ SERRANO, G. (1993) *Elaboración de Projectes Sociales*. Casos prácticos. Narcea

“Ordenació d’un conjunt d’activitats que, tot combinant recursos humans, materials, financers i tècnics, es realitzen amb el propòsit d’aconseguir un **determinat objectiu o resultat.**” ANDER-EGG, E.; AGUILAR, Mª J. (1997) *Cómo elaborar un proyecto*. Instituto de Ciencias Sociales Aplicadas.

“Parlarem de projecte per tal de referir-nos a allò que sobre el paper **preveu allò que s’ha d’aconseguir** actuant sobre una realitat concreta i com ha d’aconseguir-se.” DELTORO, E. (1991) *Cómo hacer proyectos de animación para trabajar con niños y jóvenes*. Trajecte Associats

Però llavors si qüestione aquestes definicions, algú em preguntarà: és que no és necessari el projecte? és que cal actuar sense fer previsions prèvies d’allò que farem? Es tracta simplement d’anar fent.

Evidentment no és aquesta la meua posició. Crec que en qualsevol acció educativa o social cal elaborar abans un document que explique allò que anem a fer. El que passa és que cal plantejar un model de planificació que canvie un poc la perspectiva i adopte una posició en la que l’únic eix no siguin els resultats que volem aconseguir i que done rellevància a les accions socioeducatives a realitzar.

Quina definició propose?, doncs una que pose l’èmfasi en la part comunicativa i en l’acció.

“Un projecte és un document previ públic que comunica quina és l’acció que es pretén fer, i que serveix d’element de reflexió per a l’avaluació”

El projecte és un document previ, un document anterior a l’acció educativa o social que volem fer. Un document on s’explica allò que pretenem fer. Ha de ser un document públic, perquè la comunitat, els participants, qui ho finance té dret a saber quina és l’acció que es farà i a quins plantejaments ètics, polítics i educatius respon.

I l’aspecte fonamental de qualsevol projecte és la seua capacitat de comunicar bé allò que anem a fer. Cal que el projecte siga clar, diàfan, senzill, explícit,...No hi ha un únic esquema. Per tant, qualsevol índex d’apartats no és més que una proposta, un guió per organitzar les nostres idees i comunicar bé però mai ha de ser quelcom que ens limite.

De fet, depèn de quin projecte, l'esquema haurà de ser un o altre. En definitiva aquell que millor explique i comuniqui la nostra acció.

I a més serà un element de reflexió per a l'avaluació. I no perquè allà anem a trobar els objectius concrets previstos, sinó perquè ens permetrà reflexionar a posteriori sobre el plantejament i les propostes que férem prèviament a l'acció i que veurem si s'han realitzat o no, si han crescut o s'han modificat, en definitiva què ha passat des d'aquell moment previ.

El paper dels objectius

Quin és el paper dels objectius? Com els hem de formular? Aquestes preguntes no són neutres i mostren quin model educatiu hi ha darrere.

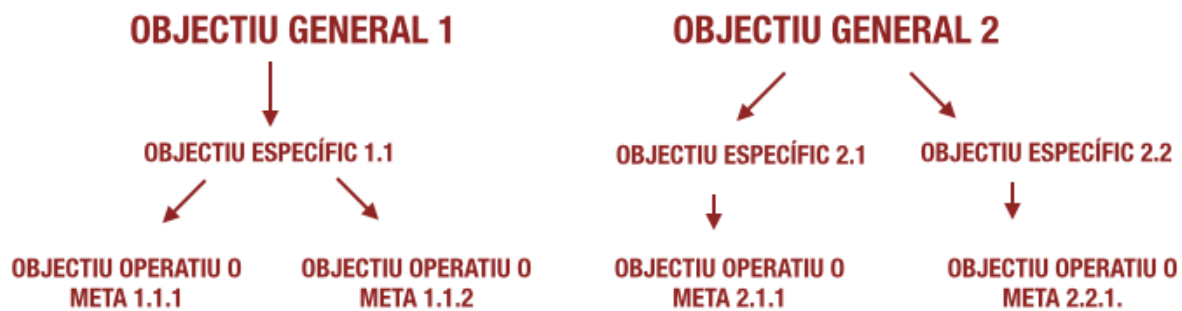
El model tecnològic estableix que els objectius són l'element central de la planificació, o millor de la programació. Han d'establir de manera clara i precisa allò que volem aconseguir. Des d'aquesta perspectiva es formulen en dos o tres nivells de concreció.

Un primer nivell que consisteix en determinar un o més objectius generals del projecte. Aquests objectius generals expressen les intencions o finalitats generals del projecte. No expressen resultats mesurables. S'utilitzen per expressar-los verbs de caràcter general com, per exemple, afavorir, ajudar, millorar, potenciar,...

El segon nivell correspon als objectius específics. Aquests es relacionen amb els objectius generals i el que fan es concretar-los (de cada objectiu general s'haurien de derivar un, dos o tres objectius específics i haurien d'estar numerats fent palesa aquesta relació). Per formular-los es redacten amb verbs més concrets com augmentar, aconseguir, mantenir, resoldre,.... Si només es treballa amb dos nivells de concreció, el objectius específics inclouen un indicador que defineix clarament quin es el resultat concret pretés de l'acció que anem a realitzar.

En el cas d'utilitzar tres nivells, els objectius específics es formulen sense indicadors i es redacta un tercer nivell. En este tercer nivell es redacten els objectius operatius o metes que concreten els objectius específics tot establint indicadors concrets i grau d'assoliment.

L'esquema dels objectius, des d'aquest model, seria el següent:

Hi ha alguna altra manera de formular els objectius? Es pot plantejar això d'una altra manera? Com plantejem els objectius des d'un model de procés? A la fi, els objectius són necessaris en un projecte?

Comencem per la darrera pregunta, jo sí que crec que és necessari en un projecte marcar uns objectius perquè expressen de manera pública les intencionalitats i en definitiva els valors ètics que hi ha darrere de qui formula el projecte.

El problema és quin tipus d'objectius. Des del nostre punt de vista es tracta de definir només els **Objectius o finalitats** generals del projecte. Els objectius proposats són una guia orientadora de l'acció, un plantejament ètic, una indicació de cap on anem, del camí a seguir però no es poden concretar els resultats perquè la realitat i els subjectes són canviants i definir prèviament el punt d'arribada limita la llibertat dels subjectes participants i les possibilitats d'avançar.

Per tant del que es tracta és de definir uns objectius generals del projecte, que segurament no s'aconseguiran només en aquest projecte però que ens indiquen el camí de la utopia. I fan explícita la posició política (una manera d'entendre el món i la societat) i ideològica de qui subscriu el projecte. Això crec que és exigible a qualsevol acció social, ja que la neutralitat ideològica no existeix. Normalment els projectes que no fan explícita la seua posició, són projectes que no qüestionen la realitat social i l'admeten com l'única possible.

Els arguments de “sentit comú” per a uns objectius concrets i avaluable

Optar per no establir uns objectius concrets i avaluable és criticat com un plantejament amb manca de sentit comú. Com es pot encetar una acció educativa o social sense concretar allò que volem aconseguir? Com es poden destinar fons públics o privats a un projecte que no concreta els resultats que vol obtenir?

El model tecnològic és un model d'una lògica aparent perfecta. Però parteix d'un supòsit fals i genera una distorsió respecte a quins són els objectius rellevants de qualsevol projecte socioeducatiu o social.

Quin és el supòsit fals? La suma dels objectius operatius és igual a l'objectiu general, Es parteix de la idea que si aconseguim tots els resultats previstos concrets assolim l'objectiu general. En el moment que ens posem a formular objectius en la pràctica veurem que aquest supòsit és fals. Mai o en molts pocs casos la complexitat i els matisos d'un objectiu general poden ser concretats en tants objectius específics o operatius que completen l'objectiu general.

I quina és la distorsió? Quan partim de la idea prèvia que cal concretar els resultats tendim de manera inconscient a donar importància a allò que és fàcilment observable. I alhora deixem de donar importància a allò que es difícil de concretar. Curiosament els objectius més valuosos són els més difícils de delimitar en indicadors concrets. Si parlem d'aconseguir millorar la cohesió social en un barri, o apoderar un grup de joves, és molt difícil de concretar-ho en indicadors concrets mesurables.

Per altra banda, en qualsevol procés social o educatiu es produeixen molts resultats no previstos i que la pròpia dinàmica del procés genera. Pretendre controlar de manera exhaustiva tota la acció amb uns objectius concrets que l'encotillen genera menys possibilitats de flexibilitat i d'adaptació al procés.

Si entenem el procés educatiu com una aventura, com un viatge, com una caminada, no es tracta tant de saber on anem, sinó de gaudir dels detalls del viatge. Cal que ens deixem dur pel procés i tenir molta cura dels detalls perquè en ells és on es fonamentaran els aprenentatges i els avanços socials més consistents.

Les activitats i la metodologia com a element central de la planificació

El que per a nosaltres és central en el projecte és el procés, la nostra actuació, en definitiva la metodologia, l'organització i les activitats. Explicar bé en el projecte en què consistiran les nostres actuacions i la forma de fer-les és èticament exigible i a més fonamental per a poder avaluar el procés i millorar-lo en posteriors projectes o actuacions.

Per tant tot aquest apartat és l'eix del projecte. Un eix que evidentment no pot ser absolutament tancat, ja que ha de deixar espai per a la pròpia dinàmica del projecte però que ha de preveure quines seran les nostres actuacions.

I aquesta metodologia i activitats no són neutres, estaran inevitablement carregades de valors i hauran de ser coherents amb els objectius del projecte. Per tant, cal explicar **com** les farem, ja que depèn de com les fem tindran un o altre valor educatiu.

Molts dels models vigent en planificació aprofundeixen poc en aquest apartat, la seua obsessió està en definir allò que volem aconseguir concretament però dediquen molt poca atenció als matisos de

com anem a actuar. I aquest apartat és precisament el que ens permetrà veure el valor educatiu del projecte.

A mode d'exemple, aconseguir la cohesió d'un grup es pot assolir de moltes maneres diferents, algunes d'elles amb uns plantejaments ètics molt discutibles (per exemple, cercant enemics externs) . La clau està en com ho farem, què farem, en els detalls és on veurem els plantejaments ètics, polítics i educatius del projecte, perquè des del nostre punt de vista, la fi mai justifica els mitjans.

I per a què aquestes actuacions puguin ser sotmeses a crítica, cal que les narrem bé, cal que les expliquem, cal que mostrem tots els detalls previstos.

Evidentment pot haver una pregunta, si hem dit que l'acció sociocultural i socioeducativa sempre és imprevisible i viva, com podem establir prèviament allò que volem fer?. No és contradictori això?

És cert que podria haver una certa contradicció. Però, com a professionals, abans d'actuar hem de tenir un plantejament d'allò que volem fer, i això hem de plasmar-ho en un document previ, el projecte. No obstant això, un bon projecte sempre haurà de deixar la porta oberta als canvis i a la participació dels subjectes.

Per tant, es tracta de descriure de la manera més precisa possible allò que pretenem fer, però també hem de preveure la participació de les persones i permetre canvis que es puguin plantejar durant el procés.

L'avaluació i la seua relació amb els objectius

El procés d'avaluació és pot definir de moltes maneres. Per a nosaltres consisteix en un juí de valor sobre l'acció realitzada. Compartim les definicions d'SCRIVEN (1967) "L'avaluació és el procés pel qual estimem el mèrit o valor de quelcom que s'avalua" o la del Joint Comitee on Standards for Educational Evaluation que diu que "L'avaluació és el judici sistemàtic de la vàlua o mèrit d'un objecte".

En canvi des de la pedagogia tecnològica l'avaluació està absolutament lligada als objectius. De fet, avaluar és comprovar si s'han acomplert els objectius o no. TYLER (1950) deia "El procés d'avaluació és essencialment el procés de determinar fins a quin punt els objectius educatius han estat actualment assolits mitjançant els programes de currículums i ensenyament".

Molt s'ha escrit sobre avaluació des de la definició de TYLER. Crec que actualment poques persones defenen que aquesta sols s'ha de centrar en comprovar si els objectius s'han acomplert. Hi ha un cert consens en que qualsevol avaluació és un procés complex. Que ha de contemplar el procés i les percepcions i valoracions que fan els diferents subjectes i participants. Que ha de contemplar dades qualitatives i quantitatives i que ha de tenir en compte la triangulació de fonts. També que qualsevol avaluació, com deia SCRIVEN, ha de valorar tant els resultats previstos com els no previstos.

Aquesta visió de l'avaluació complexa és molt més congruent amb els paradigmes interpretatius i crítics, ja que dóna importància als processos i contempla i dóna valor a les percepcions dels diferents subjectes. L'avaluació ens il·lumina, ens ajuda a analitzar la realitat, però no pretén ser objectiva, amb una única lectura.

Les grans preguntes de la planificació

Quines són les preguntes que es contesten bàsicament en qualsevol esquema de projecte? Si estem convençuts, com hem comentat, que el projecte és un document que ha de comunicar bé allò que anem a fer, a quines preguntes a de respondre?.

Tradicionalment en planificació hom parla d'unes qüestions a les quals responen tots els esquemes.

** Per què ?*

** Què ?*

** Per a què ?*

** A qui ?*

* *Com ?*

* *Amb qui ?*

* *Amb què ?*

* *Quan ?*

* *On ?*

Com respondre a aquestes qüestions, i a què li donem importància, és en definitiva el que diferencia uns guions d'altres.

L'esquema de projecte que proposem

L'esquema que proposem no té més pretensió que ser indicatiu, és senzill i busca ajudar a organitzar la informació i a comunicar, de manera clara, allò que anem a fer.

A continuació enumerem els diferents apartats amb una petita explicació dels continguts que tindria.

0. Títol o denominació del projecte.

El títol ja ha de començar a comunicar, és el primer acostament que fem a l'acció que es desenvoluparà i hauria de ser:

- Creatiu, suggerent, i sintètic de la temàtica del projecte i congruent amb el contingut.
- Original, breu i fàcil de recordar per tal de facilitar després la seua difusió i comunicació.
- Pot incloure frases fetes, jocs de paraules, tornades de cançons,... que ajuden a que siga recordat.
- Si ho veiem necessari pot també compaginar un títol creatiu amb un subtítol descriptiu.

1. Dades identificatives. Explicitar al principi qui és el responsable del projecte i la institució que l'impulsa és també una qüestió bàsica que ha d'aparèixer al començament.
 - Nom dels autors/es i dels responsables del projecte.
 - Adreça, telèfon, e-mail, pàgina web o blog.
 - Dades de l'organització

2. Descripció. Quan comencem a llegir un projecte entenc que és necessari que ens puguem fer una idea de què anirà. Per tant es necessària d'una descripció no molt extensa del què consisteix el projecte, i que permeta a qui el llig fer-se una idea de què va. Es tracta d'escriure només dos o tres paràgrafs, i en ells explicar l'acció que es farà, un resum de les raons, la situació de partida, les activitats, i el marc de referència de la institució que impulsa el projecte. Si hi ha algun aspecte innovador, assenyalar-lo.

3. Justificació Es tracta d'explicar **per què** aquest projecte és idoni o adequat en el context concret i per tant ha de tenir una part descriptiva del context i del territori de l'acció i una part justificativa.
 - Per tant cal incloure el MARC de REFERÈNCIA, es a dir en quin context s'inscriu el projecte. (hi ha autors que el aquest marc de referència el posen a banda en un altre apartat, però des del nostre punt de vista és part de la justificació)
 - Ha d'expressar les raons fonamentals que fonamenten i justifiquen el projecte.
 - Es traslladen ací moltes de les dades obtingudes a l'anàlisi del context previ al projecte: característiques del territori i de la institució que impulsa el projecte, exposició del punt de partida, les raons que la necessitat de posada en marxa del projecte, ...
 - Cal argumentar la coherència i la viabilitat d'eixe projecte per a eixe context.
 - Es podrien incloure referències bibliogràfiques, referències a altres projectes i normativa que justifique.

4. Destinatari (Públic objectiu) És a dir, a qui ens dirigim de manera potencial (aquella població susceptible de participar) o real (les persones concretes o el nombre d'aquestes), i si hi ha destinataris directes o indirectes (aquells o aquelles que seran afectades indirectament pel projecte).

5. Objectius (com hem dit abans és el **per a què** del projecte, les seues finalitats, cap on caminem, cap on volem avançar) Han de mostrar quin plantejament ètic, educatiu i polític hi ha darrere del projecte. Definirem només uns objectius o finalitats generals del projecte que guiaran les accions enunciades.
6. Organització i metodologia (l'element que fa d'intermediari entre allò en que es pretén avançar, i les activitats concretes, respon al **com**) Ací podem parlar de :
 - Rols i actituds a adoptar pels professionals.
 - Les estructures i mecanismes d'organització.
 - Mecanismes de funcionament (reunions de coordinació i responsables)
 - Les estructures i fórmules de participació.
 - Estratègies i mètodes de treball.
 - Com s'organitzaran els participants.
 - Tractament específic dels principals problemes que puguen sorgir en la dinàmica de l'acció.
 - Intermediació i preus (Com accediran les persones que participen a les activitats, si hi haurà algun mecanisme de selecció i decisions sobre el preu o gratuïtat)
7. Cronograma de tasques (Un cronograma de Gantt o altra ferramenta que indique de manera visual la temporalització de les tasques organitzatives)
8. Activitats i serveis que s'ofereixen. Aquesta és per a nosaltres la part fonamental del projecte i caldria explicar amb detall **què** anem a fer. Evidentment sempre deixant la porta oberta a possibles modificacions. Hi ha diferents "Fitxes d'activitat" que podríem utilitzar però en molts casos és més clar i comunica millor fer una explicació o descripció de cada una, mostrant tot allò que tindrem previst per tal de realitzar-la. En molts casos caldrà descriure els espais, i tot allò que necessitarem i com funcionarà descrivint cadascun dels passos.
9. Cronograma / calendari-resum de les activitats
10. Difusió. Com anem a donar a conèixer el projecte als possibles participants però també com el donarem a conèixer a la comunitat. Quins mitjans utilitzarem i quins missatges llançarem. En el moment actual prendran molta importància les possibilitats que ens ofereix internet pel seu baix cost i la seua gran capacitat de difusió.

11. Personal necessari (professionals i voluntariat si n'hi ha): titulacions i organigrama. En molts esquemes de projecte es parla de recursos humans però entenem que aquest concepte té darrere un plantejament ètic i ideològic que no compartim.
12. Recursos
 - Materials
 - Instal·lacions necessàries
 - Material fungible
 - Instruments, materials, ferramentes, equips
 - Material audiovisual, esportiu, cultural
 - Econòmics
 - Pressupost i finançament.(Ingressos i despeses)
13. Avaluació: model i instruments. En aquest apartat es tracta de definir el model teòric, quins aspectes s'avaluaran i quins instruments d'obtenció de dades s'utilitzaran.

Un esquema de memòria

Per últim m'agradaria també suggerir un esquema de memòria. La memòria és el document posterior a l'acció. Per a nosaltres "la memòria és el document que comunica i fa una valoració de l'acció que s'ha realitzat i que serveix d'element inicial per a una nova acció en el mateix context."

És el document que tanca la fase d'avaluació i mostra evidències de la realització de l'activitat. Aquest document és absolutament necessari i moltes vegades no se li dediquen els esforços ni les energies suficients.

Permet generar processos de millora de la pràctica i permet visualitzar la tasca desenvolupada per la entitat o institució, la qual cosa permetrà en un futur facilitar el finançament i viabilitat de posteriors projectes.

A mode d'exemple suggerim un possible esquema.

1. Descripció general del projecte.
2. Objectius
3. Descripció de les activitats realitzades i dels serveis oferits
4. Resultats de l'avaluació general del projecte i de cadascuna de les activitats i serveis.
5. Memòria econòmica (Balanç d'ingressos i despeses reals)
6. Valoració global del projecte . Resum dels aspectes més rellevants de l'avaluació i la memòria econòmica, tot relacionant-los.
7. Continuïtat del projecte: Línies d'intervenció que s'apunten cap el futur.
8. Memòria gràfica (Galeria de fotografies)
9. Dossier de premsa
10. Documentació (Còpia de fullets, cartells, tríptics, cartes, ...)

A mode de conclusió

Crec que des de posicions crítiques cal replantejar-se els models de planificació. Aspectes molt qüestionats des de l'àmbit educatiu des de fa anys són assumits sense crítica quan anem a models de planificació de l'àmbit sociocultural o socioeducatiu. S'assumeixen models que han nascut al món de l'empresa i de la planificació militar sense analitzar que el propi model moltes vegades està carregat de valors.

Des del nostre punt de vista cal repensar. I repensar no vol dir fugir de planificar, que crec que és absolutament necessari. Però no podem assumir sense més els models existents considerant-los una qüestió banal o sense importància, amb l'excusa que al final allò important és la pròpia tasca socioeducativa. És cert això, l'acció sociocultural i socioeducativa que realitzem és l'aspecte més rellevant però ha d'anar acompanyada d'un projecte que siga coherent èticament, educativa i política amb aquesta acció.

L'esquema que proposem és evidentment qüestionable i no pretén ser l'únic possible. En funció del projecte concret podríem donar-li més pes a uns apartats o altres o inclús en proposaríem un altre. El que sí que tenim clar és que hem de trencar amb els models que tenen en els resultats i indicadors concrets com a eix de la planificació.

Per tant es tracta de generar models que donen rellevància a les activitats concretes que anem a realitzar i al com, a la metodologia i organització que ens permetrà realitzar-les.

BIBLIOGRAFIA

SKILLAR, C I LARROSA, J. (2009) (comps) *Experiencia y alteridad en educación*. Rosario (Santa Fe, Argentina) Homo Sapiens.

CARR, W., KEMMIS, S. (1986); *Teoría crítica de la enseñanza. La investigación-acción en la formación del profesorado*. Martínez Roca, Barcelona.

MAASCHELEIN, J; SIMONS, M. (eds.) (2008). *Mensajes e-ducativos desde tierra de nadie*. Barcelona: Laertes.

DE VITA, A. (2012) *La creación social. Relaciones y contextos para educar*. Laertes ed.

ANDER-EGG, E. (1997) *Metodologías de acción social*. Instituto de Ciencias Sociales Aplicadas.

ANDER-EGG, E.; AGUILAR, Mª J. (1997) *Cómo elaborar un proyecto*. Instituto de Ciencias Sociales Aplicadas.

CEMBRANOS, F. ; MONTESINOS, D.H. ; BUSTELO, M. (1995) *La animación sociocultural : una propuesta metodológica*. Ed. Popular

ROSELLÓ, D, (2004) *Diseño y evaluación de proyectos culturales*. Ed. Ariel

COMO CITAR ESTE ARTÍCULO: Monclús, Carles ; (2015); Una perspectiva processual i comunicativa en la planificació socioeducativa; en <http://quadernsanimacio.net> ; nº 22, julio de 2015; ISSN: 1698-4404